

O'ZBEKISTONDA O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARI FUNSIYALARI VA UNI YANA TAKOMILLASHTIRISHDA XORIJIY DAVLARTLAR TAJRIBASI

Abdulaxatov Abdulaziz A'zamjon o'g'li

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy Universiteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi o'zini o'zi boshqarish organlari funksiyalari va ularning qonunchilikdagi ularning vazifalari. Shuningdek uni xorijiy davlatlardagi boshqa o'zini o'zi boshqarish organlar funksiyasi va bizdagi o'zini o'zi boshqarish organlar bilan qiyosiy taxlili

Kalit so'zlar: jamoatchilik nazorati, voyaga yetmaganlar, fuqarolar yig'ini organlari, jamoatchilik nazorati, davlat organlari, maslahat markazlari, yaponiyada prefekturalarga, shahar kengashi, munitsipal kengash va munitsipalitet, davlat subsidiyalari.

Kirish:

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari - fuqarolarning xalq hokimiyatini bevosita amalga oshirishi, davlat va jamiyat ishlarida to'g'ridan -to'g'ri ishtirok etishi vositalaridan biri. Asosiy vazifasi fuqarolarni mahalliy ahamiyatga bog'liq masalalarni hal qilishda mustaqil faoliyat olib borishini ta'minlashdir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi (105-modda) va "Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari to'g'risida" (yangi tahriri) O'zbekiston Respublikasining qonuni (1999 yil 14 aprel)da fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari huquqiy holati ko'rsatib o'tilgan. Ushbu qonunga ko'ra, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari quyidagilardir: shaharcha, qishloq, shuningdek, shahar, shaharcha, qishloq; fuqarolar yig'inining kengashi; fuqarolar yig'ini faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'yicha komissiyalar; fuqarolar yig'inining taftish komissiyasi; tuman markazidan olisda joylashgan va borish qiyin bo'lgan shaharchalar, qishloqlar va ovullarda qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda tuziladigan ma'muriy komissiya. fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari. mahalliy davlat hokimiyati organlari tizimiga kirmaydi. fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari yuridik shaxs huquqlaridan foydalanadi, namunadagi muhrga ega bo'ladi va mahalliy davlat hokimiyati organlarida ro'yxatga olinishi kera. O'zbekistonda 10 mingdan ortiq fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyat ko'rsatmoqda. Fuqarolar yig'ini organlarini va ularning mansabdor shaxslarini saylash fuqarolarning qonunda belgilangan saylov huquqlari kafolatlarini ta'minlagan holda, umumiy, teng va to'g'ridan-to'g'ri saylov huquqi asosida yashirin yoki ochiq ovoz berish yo'li bilan

amalgaga oshiriladi. "Fuqarolar yig'ini raisi (oqsoqoli) va uning maslahatchilari saylovi to'g'risida" qonun qabul qilingan (2004 yil 29 agtr.).

Fuqarolar yig'ini — fuqarolar o'zini-o'zi boshqarishining yuqori organi bo'lib, aholi manfaatlarini ifodalash va uning nomidan tegishli hududda amal qiluvchi qarorlar qabul qilish huquqiga ega. Fuqarolar yig'inida 18 yoshga to'lgan hamda shaharcha, qishloq va mahalla hududida doimiy yashayotgan shaxslar qatnashadi. "Fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari to'g'risida"gi yangi tahrirdagi qonunda shaharcha, qishloq fuqarolar yig'ini va shahardagi mahalla fuqarolar yig'inining vakolatlari ko'rsatilgan. Fuqarolar yig'inining qarorlarini bajarish va fuqarolar o'zini-o'zi boshqarish organlarining fuqarolar yig'inlari oraliq davridagi joriy faoliyatini amalga oshirish uchun fuqarolar yig'inining raisi (oqsoqoli), uning maslahatchilari, fuqarolar yig'ini faoliyatining asosiy yo'nalishlari bo'yicha komissiyalarning raislari va yig'inning mas'ul kotibidan iborat tarkibda fuqarolar yig'inining kengashi tuziladi. F.o'.o'.b.o.ning faoliyatini tashkil etishni uning kengashi hamda fuqarolar yig'inining raisi (oqsoqoli) amalga oshiradi. O'zbekiston respublikasi fuqorolarni o'zini o'zi boshqarish organlari tog'risidagi qonunga muvofiq quyidagilar lavozimlar va ayrimlari tugatildi

Quyidagi yangi lavozimlar kiritildi:

- fuqarolar yig'ini raisining huquq-tartibot masalalari bo'yicha o'rinbosari;
- fuqarolar yig'ini raisining oila, xotin-qizlar va ijtimoiy-ma'naviy masalalar bo'yicha o'rinbosari;
- fuqarolar yig'ini raisining obodonlashtirish, tomorqa va tadbirkorlik masalalari bo'yicha o'rinbosari;
- oila va xotin-qizlar masalalari bo'yicha mutaxassis;
- fuqarolar yig'ini raisining yoshlar masalalari bo'yicha maslahatchisi;
- fuqarolar yig'ini raisining keksalar va faxriylar ishlari bo'yicha maslahatchisi.

Shuningdek, quyidagi jamoatchilik tuzilmalari tugatildi:

- yarashtirish komissiyasi;
- ma'rifat va ma'naviyat masalalari bo'yicha komissiya;
- ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bo'yicha komissiya;
- voyaga yetmaganlar, yoshlar va sport masalalari bo'yicha komissiya;
- tadbirkorlik faoliyati va oilaviy biznesni rivojlantirish masalalari bo'yicha komissiya;
- jamoatchilik nazorati va iste'molchilarning huquqlarini himoya qilish bo'yicha komissiya;
- "Mahalla posboni" jamoatchilik tuzilmasi.

Bundan tashqari quyidagi komissiyalar tashkil qilindi:

- oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash komissiyasi;
- ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va jamoatchilik nazorati bo'yicha komissiyasi

So'nggi uch yilda 624 ta mahalla idorasi yangidan qurildi, 2 ming 265 tasi rekonstruktsiya qilindi va ta'mirlandi. 102 ta tuman va shahar markazida "Mahalla markazi" majmualari barpo etildi. Har bir fuqarolar yig'inida "Keksalar maslahati" guruhlari, 4 mingdan ziyod mahalla binolarida kutubxonalar tashkil qilindi.

Mahalla faollarining mas'ul tashkilotlar va profil-aktika inspektorlari bilan hamkorligida oxirgi uch yilda 87 mingga yaqin kam ta'minlangan oila ehtiyojmandlik darajasidan chiqarildi». [4]

Mahalla qo'mitalari, oqsoqollar kengashlari aso-san xalq an'analari va urf-odatlarini himoyachilari, ja-moat fikrining tashabbuskori, turmush marosimlarini tashkillashtiruvchi vazifalarni bajaradilar

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyatining asosiy prinsiplari;Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyatining asosiy prinsiplari qonuniylik, inson huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarining ustuvorligi, demokratizm, oshkoralik, ijtimoiy adolat, mahalliy ahamiyatga molik masalalarni hal etishda mustaqillik, jamoatchilik asosidagi o'zaro yordam, ijtimoiy sheriklik, mahalliy urf-odatlar va an'analarni hisobga olishdan iboratdi.

Meydzi qayta tiklanganidan beri Yaponiyada prefekturalarga asoslangan mahalliy boshqaruv tizimi mavjud. Milliy hukumat mamlakatning katta qismini nazorat qiladi. Munitsipal hokimiyatlar tarixiy qishloqlar edi. Endi iqtisodiy jihatdan samarali boshqaruv uchun birlashish keng tarqalgan. 47 ta prefektura mavjud. Ularning ikkita asosiy vazifasi bor. Ulardan biri milliy va munitsipal hukumatlar o'rtasidagi vositachilikdir. Ikkinchisi butun hududni boshqarishdir.Mazkur o'zini o'zi boshqaruv organi shaklida vazifalari deyarli bir xil O'zbekitonda Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarishga doir huquqlarini cheklash taqiqlanadi.

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari faoliyatining moliyaviy asosi o'z mablag'laridan, mahalliy budjetlar mablag'laridan, yuridik va jismoniy shaxslarning homiylik xayriyalaridan, shuningdek qonunchilikda nazarda tutilgan boshqa mablag'lardan tashkil topadi.Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari bank hisobvarag'idagi moliyaviy mablag'larini qonunchilikda belgilangan tartibda mustaqil tasarruf etadi. Fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining moliyaviy mablag'lari olib qo'yilishi mumkin emas.

Finlyandiyada mahalliy hokimiyatning eng muhim ma'muriy qatlami 311 ta munitsipalitet bo'lib, ular o'zlarini tumalar yoki shaharlar deb ham atashlari mumkin. Ular davlat xarajatlarning yarmini tashkil qiladi. Xarajatlar munitsipal daromad solig'i, mulk solig'i, davlat subsidiyalari va boshqa daromadlar hisobidan

moliyalashtiriladi. Munitsipalitetlardan tashqari, mahalliy boshqaruvning ikkita oraliq darajasi mavjud. Munitsipalitetlar yetmish to'rtta kichik hudud va o'n to'qqizta mintaqada hamkorlik qiladi. Ular a'zo munitsipalitetlar tomonidan boshqariladi va faqat cheklangan vakolatlarga ega. Biroq, Aland avtonom viloyatida to'g'ridan-to'g'ri saylanadigan mintaqaviy kengash mavjud va Sami xalqi til va madaniyat masalalari bo'yicha Laplandiyada yarim avtonom Sami yashash hududiga ega.

Amerika Qo'shma Shtatlardagi mahalliy hukumat shtat darajasidan past bo'lgan hukumat yurisdiksiyalarini nazarda tutadi. Aksariyat shtatlarda mahalliy boshqaruvning kamida ikki darajasi mavjud: okruglar va munitsipalitetlar. Ba'zi shtatlarda okruglar shaharchalarga bo'lingan. Munitsipal darajada bir necha turdagi yurisdiksiyalar mavjud, ular orasida shahar, shaharcha, cherkov, tuman, qishloq, rezervatsiyalar va chegaralar mavjud. Ushbu munitsipalitetlarning turlari va tabiati shtatdan shtatga farq qiladi

Munitsipalitetlar Niderlandiyada markaziy hukumat va provinsiyalardan keyin hukumatning eng quyi pog'onasini tashkil qiladi. Ulardan 415 tasi (2012 yil 1 yanvar). Munitsipal kengash (gemeenteraad) munitsipalitetdagi eng yuqori hokimiyat organi hisoblanadi. Uning a'zolari har to'rt yilda saylanadi. Munitsipal kengashning roli tashkilot yoki muassasa boshqaruvi bilan taqqoslanadi. Uning asosiy vazifasi munitsipalitetning keng qamrovli siyosatini belgilash va ularning amalga oshirilishini nazorat qilishdir. Munitsipalitetning kundalik boshqaruvi mer va aldermenlardan tashkil topgan munitsipalitet ijroiya organi. Ijroiya hokimiyati ijtimoiy yordam, ishsizlik nafaqalari va atrof-muhitni boshqarish kabi masalalar bo'yicha milliy qonunchilikni amalga oshiradi. Shuningdek, u munitsipalitetning moliyaviy masalalari va uning kadrlar siyosati uchun asosiy javobgarlikni o'z zimmasiga oladi. Aldermenlar kengash tomonidan tayinlanadi. Maslahatchilar aldermen sifatida saylanishi mumkin. Bunday holda, ular kengashdagi o'z o'rinlarini yo'qotadilar va ularning o'rinlarini xuddi shu siyosiy partiyalarning boshqa vakillari egallaydi. Kengash a'zosi bo'lmaganlar ham tayinlanishi mumkin. Kengash a'zolari va aldermenlardan farqli o'laroq, merlar saylanmaydi, balki toj tomonidan tayinlanadi. Mayorlar shahar kengashiga ham, ijroiya hokimiyatiga ham raislik qiladilar. Ular qonun bilan belgilangan bir qator vakolat va majburiyatlarga ega. Ular munitsipalitetda jamoat tartibi va xavfsizligini ta'minlash uchun mas'uldirlar va ko'pincha munitsipalitetning jamoatchilik bilan aloqalarini boshqaradilar. Crown tomonidan tayinlanganlar sifatida, merlar munitsipalitet ishini, uning siyosatini va boshqa davlat organlari bilan munosabatlarini nazorat qilish uchun ma'lum bir mas'uliyatga ega. Ular shahar kengashi va ijroiya organlarining qarorlarini bajarishga majbur bo'lsalar ham, ular ichki ishlar vaziriga qonunga zid yoki jamoat

manfaatlariga zid deb hisoblagan har qanday qarorni bekor qilishni tavsiya qilishlari mumkin. Hokimlar har doim olti yil muddatga tayinlanadi. Ular faqat rahbar tomonidan ishdan bo'shatilishi mumkin, ammo shahar kengashi tomonidan emas. Suv tumanlari Niderlandiyadagi eng qadimgi hukumat organlaridan hisoblanadi. Ular tom ma'noda butun Gollandiya mahalliy boshqaruv tizimining asosini tashkil qiladi; Qadim zamonlardan beri ular o'z hududi aholisi uchun suvni boshqarish mas'uliyatini o'z zimmalariga olganlar. Polderlarda bu asosan suv darajasini tartibga solishni o'z ichiga oladi. Suvni to'sib qo'yish har doim umumiy manfaatda bo'lgan va polder aholisi doimo birgalikda ishlashga majbur bo'lgan. Bu suv taxtalarini yaratishga olib keldi. Suv kengashlarining tuzilishi turlicha, lekin ularning barchasida umumiy ma'muriy organ va rais va boshqa a'zolaridan iborat ijroiya kengashi mavjud. . Rais umumiy boshqaruv organiga ham rahbarlik qiladi. Ushbu organ turli toifadagi manfaatdor tomonlarni ifodalovchi odamlardan iborat: yer egalari, ijarachilar, binolarning egalari, kompaniyalar va yaqindan beri barcha aholi. Ahamiyat va moliyaviy hissa har bir toifadagi qancha vakilni topshirishi mumkinligini hal qiladi. Ayrim manfaatdor tomonlarga a'zolari tayinlash vakolati berilishi mumkin. Umumiy ma'muriy organ o'z a'zolari orasidan ijroiya kengashini saylaydi. Hukumat raisni olti yil muddatga tayinlaydi. Umumiy boshqaruv organi to'rt yil muddatga saylanadi. Ilgari ma'muriy organ jismoniy shaxs sifatida saylangan bo'lsa, 2009 yildan boshlab ular partiya vakillari sifatida saylanadi.

Muhokama va Natija

Xulosa qilib aytdigan bolsak O'zbekiston Respublikasi fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlari yaqqol misol qilib mahalla fuqorolar yig'ini misol bo'la oladi. Bugungi kunda dunyo jamiyatida ko'plab muamolar yuzaga kelmoqda xususan ishsizlik yoki kadrlar, yoshlar muamosi eng dolzab muamolardan hisoblanadi. Bu borada fuqorolarn o'zini o'zi boshqarish organlari muxim ahamyat kasb etadi. Shaxsning rivojlanishi, uning ijtimoiylashuvi va fuqarolik kamolotiga erishuviga ham jamiyatdagi tarbiyaviy ishlar xizmat qiladi. Bu erda jiddiy ta'lim imkoniyatlariga ega bo'lgan mahallaning o'rni juda katta. Mahalla o'zini o'zi boshqarish tamoyillari asosida yashaydi, uning hayoti asosan tarixan shakllangan urf-odatlar va an'analar bilan tartibga solinadi. Qaysidir ma'noda, mahalla katta oilaga o'xshaydi va shuning uchun ko'pincha har bir oilada nizolar kelib chiqishi mumkin, raqobat, o'zaro tushunmovchilik, qarshilik va hokazolar paydo bo'lishi mumkin. Ammo, agar bu ikkilamchi, tasodifiy onlarning barchasi bartaraf etilsa, shunla mahallalar haqiqiy demokratiya, adolat, insoniy minnatdorlik va o'zaro yordam bilan ajralib turadi. Bularning barchasi yoshlar ongi va qalbida chuqur iz qoldiradi. Uning mahalladagi tarbiyasi nomiga, betartib va xo'ja ko'rsinga olib borilmaydi. Shu sababli demokratik

erkinliklarni taminlash va ularni muhofaza qilishda mahallani o'zni juda muhi.Xususan

11-moddasiga muvofiq ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, tegishli hududni obodonlashtirish, ko'kalamzorlashtirish va sanitariya jihatdan tozalash, kam ta'minlangan oilalarga ularning uylari va kvartiralarini ta'mirlashda, shuningdek kommunal xizmatlari haqini to'lashda yordam ko'rsatish uchun ixtiyoriylik asosida jismoniy shaxslardan mablag' yig'ish, yuridik shaxslarning mablag'laridan shartnoma asosida foydalanish to'g'risida qarorlar qabul qiladi;atrof muhitni muhofaza qilishga ko'maklashadi;guzarlar barpo etish masalalarini ko'rib chiqadi;xususan tadbirkorlarga yer maydonlarini berish va ulardga yordam berish vazifalari o'rntilgan.Buning asosiy afzaliklari-jamoatchilik fikrini o'rganish va shuningdek aholi o'ratasida qadiryatlarni saqlanishi,atrof muhitni obodonlashtirish,ijtimoiy himoya yani bevalar,yetimlar va boshqalarga yordam eng muhim yonalishdir.Bu organ O'zbekistonda yaxshi rivojlangan yangi tahrirdagi "Fuorolarni o'zini o'zi boshqarish organlarini yangi tahrirdagi qonuniga ko'ra"Mahalla fuqorolar yig'ini mahalliy xalqni urf-odati,yashasha tarzini hisobga olgan holda amalga oshiriladi.Bu jihatni biz Amerika o'zini o'zi boshqarish organlarida ko'rishimiz mumkin,bunda har bir shtatda o'zini hududiy joylashuvi va urf-odatini hisobga oladi.Yana shuningdek agrar sohada ayrim erkinliklar berish kerak,misol tariqasida Niderlandiyada o'zini o'zi boshqarish organlarini xususan yer egalari va mulkdorlarga yordam beradi,bu bizda fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tegishli hududda tadbirkorlik faoliyatini, shu jumladan oilaviy tadbirkorlik va hunarmandchilik faoliyatini rivojlantirishga ko'maklashish maqsadida maslahat markazlari tashkil etishga haqli. Kelgusidagi asosiy reja esa ta'lim sifatini oshirish orqali butun millatni rivojlantirishga qaratilgan bo'lib 2023-yilga "Faol mahalla va sifatli ta'lim" yili deb nom berilishi bunga yaqqol misol bo'la oladi. O'ylaymizki bu O'zbekiston tanlagan eng to'g'ri yo'l chunki aqliy salohiyatga ega, mustaqil fikrlay oladigan, o'z ishining ustasi bo'lgan yoshlar davlatning bundan keyingi kadrlari hisoblanadi va jahon tajribasi shuni yaqqol ko'rsatadiki, sifatli ta'lim butun millatning kelajagini o'zgartira oladi.Bu yilni bejizga bunday nomlamagan chunki mahalla eng muhim organ hisoblandi

REFERENCES:

1. [https://lex.uz/ sayti](https://lex.uz/)
- 2."Law 43/1979". The Official Gazette.

3. "Governorates of Egypt". The Arab Republic of Egypt - Presidency. Retrieved.

4."The Cabinet - Governors' Meetings". web.archive.org. Retrieved

5."About the Ministry". Ministry of Local Development. Retrieved.

6.“FUQAROLARNING O‘ZINI O‘ZI BOSHQARISH ORGANLARI TO‘G‘RISIDA”GI QONUNI YANGI TAHRIRDAGI

7. “Xalq so‘zi” gazetasining rasmiy sahifasi

8. <https://president.uz/uz/3351>

